

LÄHTEET

- HAKULINEN, LAURI 1955: Karjalan sanakirja toteutumisvaiheeseensa. – *Virittäjä* 59 s. 192–194.
- JOKI, LEENA 2004: Silkkie ta šulkkuo. Karjalan kielen sanakirja valmistuu. – *Kielikello* 4 s. 14–17.
- LAAKSO, JOHANNA 2006: Eine Ära geht zu Ende. – *Finnisch-ugrische Forschungen* 59 (ilmestyy loppuvuodesta).
- LAINEN, ANTTI 1993: *Tiedemiesten Suur-Suomi. Itä-Karjalan tutkimus jatkosodan vuosina* s. 92–202. Historiallinen Arkisto 102. Helsinki: Suomen historiallinen seura.
- MAKAROV, GRIGORI 1969: Karjalan kielen sanakirja — leksikografinen suurteos. – *Punalippu* 9 s. 118–120.
- NIKANNE, OSMO 1969: Uusi tieteellinen sanakirja. – *Virittäjä* 73 s. 317–320.
- PULKKINEN, PAAVO 1970: Sanat salasta julki. Karjalan kielen sanakirja 1. – *Aika* 1 s. 29–60.
- RUOPPILA, VEIKKO 1983: Karjalan kielen sanakirja puolivälissä. – *Karjala* 23.6.1983 s. 3.
- SARHIMAA, ANNELI – SIILIN, LEA 1994: »Pasportas on kirjutettu mie olen karjalain'e». – Tapio Hämynen (toim.), *Kahden Karjalan välillä, Kahden Riikin riitamaalla* s. 267–278. *Studia Carelia Humanistica* 5. Joensuu: Joensuun yliopiston humanistinen tiedekunta.
- TORIKKA, MARJA 2005: Karjalan kielen sanakirja valmis. 50 vuoden suururakka päättynyt. Sanakirjatyön vaiheista. – *Karjalan Heimo* 3–4/2005 s. 47–50.

HISTORIALLINEN NÄKÖKULMA KIELIPOLITIIKKAAN JA KIELI-IDEOLOGIOIHIN

Tony Crowley *Standard English and the politics of language*. Toinen, uudistettu painos. New York: Palgrave Macmillan 2003. xii + 292 s. ISBN 0-333-99036-6.

Mitä kiinnostavaa suomalaisen keskusteluun tarjoaa kirja, jossa pohditaan standardikielen¹ ja kielen normien syntyä historiallisesta perspektiivistä? Tony Crowleyn *Standard English and the politics of language* käsittelee kielen muutoksen ja vaihtelun sivujuonetta, josta angloamerikkalaisessa maailmassa on viime vuosina käyty paljon keskustelua (esim. Aitchison 2001; Cameron 1995; Honey 1997; Milroy ja Milroy 1985). Teos on yleisesitys kieli-

ideoologioista ja kielen rappeutumisen myytistä, ja siinä käsitellään sitä, miten ja miksi tietty kielimuoto arvotetaan muita paremmaksi.

Vaikka Crowleyn teos taustoittaa kattavasti Isossa-Britanniassa käytyä yhteiskunnallista keskustelua englannin kielestä, se kuvaa standardikielen syntyä ja tähän prosessiin liittyviä poliittisia ja yhteiskunnallisia jännitteitä myös laajemmin. Kieli-ideologisena avauksena teos on kiinnosta-

¹ Standardikielellä tarkoitetaan tässä normitettua kielimuotoa (esim. Mugglestone 2003). Käytän sitä suomenoksena Crowleyn vastaavalle termille (*standard language*).

va muidenkin kielialueiden kannalta, sillä siinä verrataan konservatiivista ja progressiivista ajattelumaailmaa ja käsitellään sitä, miten näiden poliittisten ajatussuuntien kannattajat yleensä suhtautuvat kieleen ja sen vaihteluun yhteiskunnassa. Tärkeämpää kuin teoksen maantieteellinen painotus on se, miten siinä kuvataan standardikielen kehitystä historiallisena prosessina. Kenen kieli standardikieli on? Mitä termillä tarkoitetaan, ja kuka on oikeutettu määrittelemään standardin? Miksi ja miten standardikieli on määritelty Isossa-Britanniassa? Onko se terminä ylipäättään liian moniselitteinen käytettäväksi kansallisessa keskustelussa? Analyysissään Crowley osoittaa, että kun puhumme standardikielestä ja tämän kielimuodon käytännön sovelluksista vaikkapa opetuksessa, keskustelulla on pitkä historia, joka Isossa-Britanniassa alkoi 1600-luvulla ja jatkuu nykyään esimerkiksi keskustelussa niin kutsutusta kansallisesta opetusohjelmasta (*national curriculum*, s. 231).

Crowleyn teoksen ensimmäinen painos ilmestyi vuonna 1989. Tässä uudistetussa painoksessa johdanto ja seitsemän lukua ovat saaneet seurakseen pitkäkhön yhteenvedon (luku 8). Johdanto käsittelee kieltä, valtaa ja kielen sääntöjä kulttuurihistoriallisena prosessina. Crowley pohjaa analyysinsä Foucault'n diskurssin sääntelyyn (1974), jossa säännöt ja kiellot vahvistavat toisiaan ja muodostavat monimutkaisen sääntöjen verkon ylläpitämään yhteiskunnan valtarakenteita. Crowleyn mukaan näihin valtarakenteisiin kuuluu myös koulujärjestelmän kautta tapahtuva standardikielen ja sen normien opettaminen. Crowley yhdistää kielen sääntelyn Vološinovin (1973) ja Bahtinin (1981) ajatuksiin kielen ja diskurssin sosiaalisesta ulottuvuudesta, jossa verbaalinen ilmaisu kokonaisuudessaan on nähtävä sosiaalisena ilmiönä. Sosiaalinen konteksti itsessään määrää diskurssin muo-

don (s. 3). Crowley myöntää, että lähestymistapa on kiistanalainen, mutta painottaa, että johdannossa pyritään rakentamaan analyttinen viitekehys standardikielen tarkastelulle historiallisena prosessina (s. 9). Tarkoitus on sekä välttää turha nostalgia kielihistorian tutkimuksessa että tarjota uusia näkökulmia keskusteluun kielen normeista (s. 10).

Ensimmäisessä luvussa tarkastellaan kielentutkimuksen historiaa Isossa-Britanniassa 1700-luvulta nykyaikaan käyttämällä vertailukohtana Manner-Eurooppaa. Crowleyn pääargumentti on, että vastoin yleistä käsitystä Isossa-Britanniassa ei koskaan tapahtunut eroa deskription ja preskription välillä (s. 11). Muualla Euroopassa vertaileva filologia, kielihistoria (*the study of the history of language*), sai jalansijan, mutta saarivaltakunnassa yhden kielimuodon tutkimus (*the study of the language*) jäi valtavirraksi. Yhden kielimuodon tutkimuksen hegemoniaan johti poliittis-taloudellinen kehitys 1800-luvulta alkaen. Tämän yhden kielen legitimoitua asemaa käytettiin Crowleyn mukaan poliittisiin tarkoituksiin (s. 41).

Mitä nämä poliittiset tarkoituksetperät sitten olivat? Toisessa luvussa kirjoittaja tarkastelee tekstianalyysin keinoin Dublinin arkkipiispan ja Crowleyn populaarikielitieteilijäksi nimittämän Richard Chenevix Trenchin (1851) teologis-poliittista lähestymistapaa kieleen. Lähtökohtana on osoittaa, että Trenchin tutkimuksessa kieli ei ollut kohde vaan väline uskonnollisten ja nationalististen tarkoituserien korostamiseen. Perimmäinen päämäärä oli kansallisen yhtenäisyyden vahvistaminen. Vaikka Crowley esittääkin Trenchin ajatukset kielen etymologioista ja englannin kansainvälisestä hegemoniasta (jo 1800-luvulla) negatiiviseen sävyyn, hän myös toteaa, että 1800-luku oli aikakausi, jona kieli ja kirjallisuus kietoutuivat toisiinsa, koska poliitti-

set tarkoitusperät institutionalisoivat englantilaisen kirjallisuuden tutkimuksen (s. 60, 75). Angloamerikkalaisessa koulujärjestelmässä oppiaine on edelleen useimpien englannin kieli ja kirjallisuus.

Luvussa kolme tarkastellaan termin standardikieli syntyä. Crowley toteaa, että kielellisen monimuotoisuuden ja kielessä ilmenevän vaihtelun vuoksi jo tutkimuskohteen määrittely on ollut vaikeaa. Sanakirjantekijät nostivat termin julkisuuteen negatiivisesti määriteltynä. Kun niin kutsutun uuden englannin sanakirjaprojekti, joka nykyisin tunnetaan nimellä *Oxford English Dictionary*, käynnistyi vuonna 1857, tuli tarve määritellä ja määrätä, mitä (englannin) kieli on. Crowleyn keskeinen väite on, että standardikielen määritelmä omaksuttiin yhden kirjoitetun kielimuodon, sen kieliopin, kirjoitusasun ja välimerkityksen nostamiseksi muiden yläpuolelle.

Luvuissa neljä ja viisi pohditaan puhutun kielen standardointia. Puhuttua standardia ei määritely rakenteensa vaan pikemminkin käyttäjäkuntansa mukaan. Crowleyn mukaan tärkeää ei ollut se, mikä monista varieteeteista valittiin tai millaista puhuttu standardi oli kielellisiltä piirteiltään; keskeistä olivat sosiaaliset ennakkoodotukset. Kielimuoto oli koulutetun ryhmän puhumaa englantia, ja kielellinen virhe tulkittiin sosiaalisesti virheeksi (s. 108). Neljäs luku keskittyy puhutun kielen variaation tutkimiseen 1800-luvulla sekä työväenluokan nousuun ja sen parissa käytettyjen murremuotojen arvottamisen tarkasteluun. Kirjallisuusesimerkin avulla Crowley esittää, että kieli yhdessä kirkon ja pääomien kanssa kuului niihin instituutioihin, joita vastaan proletariaatti nousi (s. 133). Viidennessä luvussa kirjoittaja pohdii kahden merkittävän kielitieteilijän, Daniel Jonesin ja Henry Wylidin, esittämiä standardienglannin määritelmiä ja toteaa, että vaikka näiden tutkijoiden työ oli pin-

nalta katsottuna tieteellistä, siihen liittyi vahvasti myös tieteellisesti perustelematon preskriptiivinen osa. Heidän sosio-kulttuuriset ennakoasenteensa vaikuttivat merkittävästi puhutun standardin määrittelyyn (s. 173).

Crowley johdattaa lukijansa tutkimien sa tekstinäytteiden kautta kielen standardointiin ja normeihin muuttuvassa yhteiskunnassa. Kuudennessa luvussa tarkastelun kohteena ovat kieli ja luokkayhteiskunnan nousu vuosina 1875–1925, jolloin puhujat jaettiin Crowleyn termein sujuvasanaisiin (*the articulate*) ja barbaareihin (*the barbarians*; s. 180). Tässä luvussa kirjoittaja myös antaa esimerkkejä kielenpiirteistä, joilla erot tehtiin (s. 184). Toisena teemana on kielen ja kansallisvaltion yhteys. Crowley osoittaa, että standardikieli ja sen opetus kouluissa nousivat merkittävään asemaan Isossa-Britanniassa 1900-luvun alussa, jolloin korostettiin kansallista yhtenäisyyttä. Se, että yksi kielimuoto on aikoinaan tietoisesti asetettu standardiksi, johon muita kielimuotoja peilataan, on hänen mukaansa unohdettu englannin kielen historian tutkimuksessa (s. 213).

Seitsemäs luku siirtää näkökulman lähi-
menneisyyteen kuvatessaan 1980-luvun konservatiivihallitusten koulutuspolitiikkaa suhteessa kielen standardeihin. Luvussa keskeistä on kielihistoriallisten myyttien purkaminen ja kielen sääntöjen syntyprosessien tarkastelu. Luku on kielentutkija Crowleyn vastaus John Honeyyn (1997) esittämiin ajatuksiin labovilaisesta niin kutsutusta uudesta puhdasoppisuudesta kielen tutkimuksessa (s. 223). Tällä tarkoitetaan konservatiivisessa koulutuspolitiikassa tilannetta, jossa kielen variaation hyväksyminen ja standardikielen opettamisen laiminlyönti estävät yksilön yhteiskunnallisen nousun. Crowley pyrkii osoittamaan konservatiivien argumenttien historiattomuuden (s. 226–229).

▷

Kahdeksannessa luvussa Crowley lähestyy standardikieltä, oikeakielisyyttä, ääntämistä ja kielioppia koulutuspolitiikan näkökulmasta. Hän pohtii kielen standardoinnin käytännön sovelluksia kansallisen opetusohjelman pohjalta. Tekstejä tarkastelemalla hän osoittaa, että Isossa-Britanniassa kahden äidinkielen opetusta pohtivan raportin (Kingman Report 1988 ja Cox Report 1989) jälkeinen keskustelu sisälsi useaan kertaan esitettyjä ehdotuksia, esimerkiksi ehdotuksen virallisen (kieli-)akatemian perustamisesta (s. 265).

Crowley päättää kirjansa pohdintaan varieteettien määrittelyn tärkeydestä. Jos standardikielen opetusta ja standardin hallintaa pidetään kansalaisvelvollisuuksina (Honey 1997), on kirjoittajan mukaan välttämätöntä, että esetetään keskustelun politisoituminen käyttämällä apuna kielen ammatillaisia. On kuitenkin hyvä muistaa, kuten Crowley luvussa 5 osoittaa, että jopa kielitieteilijän on hyvä pohtia omien termiensä oikeutusta ja omien argumenttiansa suhdetta historiaan.

Mitä standardikieli sitten on? Crowleyn oma ehdotus on radikaali mutta perusteltu, jos sitä verrataan teoksen teeman eli standardikielen määrittelyn historiaan. Crowley esittää, ettei standardi olisikaan mikään ennalta määrätty kielellisten sääntöjen kokoelma, normitettu kielimuoto tai tietyn puhujaryhmän käyttämä kielen varieteetti. Pikemminkin standardi merkitsee hänen mukaansa ajattelutapaa ja puhujien halua eri kommunikaatiotilanteissa osallistua, ymmärtää ja suvaita puhekuppaniaan (s. 266). Standardi(kieli) on eri sosiaalisia tai etnisiä taustoja edustavien ihmisten tapa lähestyä kieltä ja kommunikaatiota. Standardin olemassaolo korostaa yhteistyötä puhujien ja kuuntelijoiden välillä, ei niinkään sääntöjä ja normeja.

Crowleyn teos on selkeä, tosin paikoin lähestymistavaltaan tarkoitushakuinen. Se

on johdanto sekä kielen sääntelyyn että kielestä poliittisessa elämässä käytävän keskustelun merkityksen tarkasteluun. Tekijä korostaa, että kielen standardointi ja normit liittyvät aina yhteiskunnalliseen keskusteluun (s. 217). Vaikka Crowley keskittyy kielipolitiikkaan Isossa-Britanniassa, hänen johtopäätöksiään voi soveltaa suomalaisenkin kontekstiin. Keskustelu etnisten ryhmien oikeutuksesta suomen kieleen ei ole käsittäkseni vielä virinnyt, mutta tulee varmasti viriämään, kunhan suomea toisena ja vieraana kielenä käyttävät kirjailijat kirjoittavat omalla suomen murteellaan. Esimerkiksi Ruotsissa on käyty julkisuudessa keskustelua Jonas Hassen Khemirin esikoiskirjassaan *Ett öga rött* (2003) käytämästä kielestä (vrt. Castelius 2003; Sharma 2004). Standardikielestä ja kielen normittamisesta kiinnostuneelle suomen kielen tutkijalle Crowleyn kirja luo kiinnostavan näkökulman normeihin historiallisesta perspektiivistä. ■

MIKKO LAITINEN

Sähköposti: mikko.laitinen@helsinki.fi

LÄHTEET

- AITCHISON, JEAN 2001: *Language change: Progress or decay?* Cambridge: Cambridge University Press.
- BAKHTIN, MIKHAIL 1981: *The dialogic imagination: Four essays*. Austin: University of Texas Press.
- CAMERON, DEBORAH 1995: *Verbal hygiene*. London: Routledge.
- CASTELIUS, OLLE 2003: Uttrycken talar om vilka vi är. – <http://www.aftonbladet.se/vss/bocker/story/utskrift/0,3258,328868,00.html> 11.4.2005.
- FOUCAULT, MICHEL 1974: *The order of things: An archeology of the human sciences*. London: Tavistock.
- HONEY, JOHN 1997: *Language is power: The*

- story of standard English and its enemies*. London: Faber and Faber.
- KHEMIRI, JONAS HASSEN 2003: *Ett öga rött*. Stockholm: Norstedts.
- MILROY, JAMES – MILROY, LESLEY 1985: *Authority in language: Investigating language prescription and standardisation*. London: Routledge.
- MUGGLESTONE, LYNDA 2003: *Talking proper: The rise of accent as social symbol*. Oxford: Oxford University Press.
- SHARMA, LEENA 2004: Hän. Jonas Hassen Khemiri. – *Suomen Kuvalehti* 31 s. 50–53.
- TRENCH, RICHARD CHEVENIX 1851: *On the study of words*. London: Dent.
- VOLOŠINOV, VALENTIN 1973: *Marxism and the philosophy of language*. London: Seminar Press.

POHDINTOJA KIELESTÄ JA KONTEKSTISTA

Mark Garner *Language: An ecological view*. Contemporary studies in descriptive linguistics I. Oxford: Peter Lang 2004. 260 s. ISBN 3-03910-054-8.

Garnerin teos *Language: An ecological view* aloittaa uuden julkaisusarjan, jonka tarkoituksena on esitellä muillekin kuin kielentutkijoille tuoretta ja omaperäistä deskriptiivisen kielitieteen tutkimusta, koulukunnasta riippumatta. »Deskriptiivisen kielitieteen» käsitettä ei sarjan esittelytekstissä määritellä eikä ongelmallisteta. Teoksen kirjoittaja on taustaltaan englannin kielen opetuksen ja soveltavan tutkimuksen (viestintä, oikeuslingvistiikka) asiantuntija, mutta teos itsessään on enemmän yleistä taustapohdiskelua kuin minkään kielenilmiön empiiristä kuvausta.

Johdannossa Garner määrittelee kirjansa kohderyhmäksi »kielenharjoittajat» (*language practitioners*), hajanaisen ja selkeää nimikettä vailla olevan ryhmän, johon kielentutkijoiden lisäksi kuuluu kielten ja kielenkäyttötaitojen opettajia, kääntäjiä ja laaja kirjo muita teksti-, viestintä- ja puhetyöläisiä lääkäreistä juristeihin. Monet näistä ovat etsineet käytännön ongelmiinsa apua kielitieteestä mutta »löytäneet ehtyneen lähteen»: lingvistiikan tutkimuskohteena on

abstraktio, josta juuri heitä kiinnostavat puolet on rajattu pois.

Ekologinen näkökulma kieleen on Garnerin mukaan viime kädessä kielen palauttamista niihin yhteyksiin, joissa se toimii ja joissa sitä tarvitaan. Termi *ekologia* ei siis tässä suoranaisesti liity nykyään yleisimpään käyttöyhteyteensä, ihmisen ja luonnon suhteeseen, vaikka maapallon nykyisen ympäristökriisin nostattama länsimaisen rationaalisuuden ja tieteellisen ajattelun kritiikki voidaankin nähdä yhtenä ekologisen lingvistiikan taustavoimana. Kielen ekologia voidaan ymmärtää metaforisesti, ajatteleamalla kieliä ja kieliyhteisöjä organismeina ja populaatioina, mutta tämä metafora ei Garnerin mukaan riitä perustaksi toimivalle teorialle tai tutkimussuunnalle. Ei-metaforisesti ymmärretty kielen ekologia on yksinkertaisesti kätevä nimike ajattelutavalle, jossa kieli nähdään holistisesti — vuorovaikutuksena, dynaamisena ja yhteisöllisenä ilmiönä, jota ei voi tarkastella irrotettuna ympäristöstään.

Selviteltyään ekologian käsitettä Garner omistaa seuraavat luvut yksityiskohtaisem-